

Görme Yetersizliğinden Etkilenmiş Öğrenciler İçin Bir Kaynaştırma Düzenlemesi: Gezici Öğretmenlik

A Inclusive Setting for the Visually Impaired Students: Itinerant Teaching

Pınar ŞAFAK

Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü,
Teknikokullar/ANKARA-TÜRKİYE, apinar@gazi.edu.tr

ÖZET

Kaynaştırma, uzman personel tarafından ek destek hizmet sağlanarak, yetersizlikten etkilenmiş çocukların normal sınıflarda eğitim almaları olarak tanımlanmaktadır. Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciler için kaynaştırma düzenlemeleri kaynak oda, gezici öğretmenlik ve özel eğitim danışmanlığıdır. Gezici öğretmeni tarafından destek hizmeti sağlanmasıdır. Gezici öğretmenlik düzenlemesi ile normal sınıflara yerleştirilmiş görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilere, ailelerinden ve çevrelerinden ayrılmadan destek hizmet sağlamak mümkün olabilir. Böylece buldukları birlikte eğitim ortamında, eğitim öğretim hizmetlerinden akranları ile aynı düzeyde yararlanmaları sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Görme Yetersizliğinden Etkilenmiş Çocuklar, Kaynaştırma, Gezici Öğretmenlik, Destek Özel Eğitim Hizmetleri.

ABSTRACT

Inclusive is defined as training the visually impaired children in normal classes provided with support special education services by the specialists. Inclusive for the visually impaired children is itinerant teaching, resource room and counseling for special education. Itinerant teaching is providing support special education services with special materials traveling among schools by special education teacher. Thanks to itinerant teaching, it is possible to provide support special education services to the visually impaired children placed in normal classes without leaving their families and environment. Therefore, it can be provided for them to get benefit from the services of training and instruction with the same level of their peers together in the educational environment.

Key Words: Visually Impaired Children, Inclusive, Itinerant Teacher, Support Special Education Services.

1. Giriş

Görme yetersizliğinden etkilenmiş çocuklar için eğitim ortamları ayrı ve birlikte eğitim ortamları olarak iki sınıfta toplanır. Ayrı eğitim ortamları görme yetersizliğinden etkilenmiş çocukların gören akranlarından ayrı bir eğitim ortamında eğitim almalarıdır. Birlikte eğitim ortamı ise görme yetersizliğinden etkilenmiş çocukların, yetersizlikten etkilenmemiş akranları ile birlikte, hiçbir ek düzenleme yapılmadan, önlem almadan eğitim aldıkları eğitim ortamı olarak tanımlanmaktadır (Özyürek, 1990).

Birlikte eğitim ortamı, yetersizlikten etkilenmiş çocuklara akranlarıyla birlikte eğitim hakkını vermekte ama eğitim öğretim fırsatlarından eşit yararlanmalarını sağlamamaktadır. Görme yetersizliğinden etkilenmiş çocukların birlikte eğitim ortamında eğitim öğretim fırsatlarından gören akranları kadar yararlanabilmeleri için kaynaştırma düzenlemesine yer verilmesi gerekmektedir. Kaynaştırma, uzman personel tarafından ek destek hizmet sağlanarak, yetersizlikten etkilenmiş çocukların normal sınıflarda eğitim almaları olarak tanımlanmaktadır (Özyürek, 1990; Kırcaali-İftar, 1992). Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin eğitim hizmetlerinden yararlanabilmesi için önce tanılanmaları gerekmektedir. Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin, hangi eğitim ortamında (ayrı yada birlikte eğitim ortamı) eğitim alacağını belirleyen, tanılama sürecinin nasıl olduğudur (Özyürek, 1990).

Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin tanılanması iki şekilde olabilmektedir; tıp modeline göre ve eğitsel değerlendirmeye göre. Yetersizlikten etkilenmiş çocukların, tıbbi ve psikometrik ölçümlere bağlı olarak konan yetersizlik tanısına göre, eğitim ortamlarına yerleştirilmeleri, tıp modeline göre eğitim ortamına yerleştirme olarak adlandırılmaktadır (Özyürek, 2004). Tıp modeli, tıbbi önlemlerin alınmasında etkili olurken, yetersizlikten etkilenmiş bireylerin yerleştirildikleri sınıflarda homojen gruplar oluşmasına yol açmaktadır (Özyürek, 1990; Özyürek, 2004). Yetersizlik tanısına göre yerleştirme yapıldığında aynı yetersizlikten etkilenmiş çocuklar aynı sınıflara yerleştirilmektedir.

Tanımlama, sadece bireyleri yetersizliklerini onaylama ve sınıflama için değil, toplumsal normların gerektirdiği davranışları kazanmalarına hizmet edecek düzenlemelere yer verebilmek için yapılmalıdır (Özyürek, 2004). Bunun için, eğitsel değerlendirmeye yer vererek özrünün de değerlendirilmesi gerekmektedir. Eğitsel değerlendirme, çocuğun yaşına uygun olarak toplumsal normların betimlendiği programın amaçlarını, çocuğun hangi ölçüde gerçekleştirdiğini ve bu amaçlar doğrultusunda gereksinimlerini belirlemek için yapılan değerlendirmedir (Özyürek, 2004). Eğitsel değerlendirme modeli, öğrencilerin gelişim ve becerilerindeki sınırlılığın öğrenci dışındaki etkenlerden kaynaklandığı düşüncesine dayanmaktadır (Snell, 1983; Özyürek, 1985). Eğitsel değerlendirme, öğrencinin şu an neler yapabildiğini ve bundan sonra nelere gereksinimi olduğunu belirlemeye hizmet eder. Öğrencinin nelere gereksinimi olduğu, nasıl bir eğitim ortamında bu gereksinimlerin en etkili biçimde karşılanabileceğini de gösterir. Bunun sonucu olarak, öğrencinin yerleştirilebileceği eğitim ortamı sadece özel eğitim okulları olmayabilir. Eğitsel değerlendirme sonucuna göre gerekli destek hizmetler sağlanarak, akranlarıyla birlikte normal sınıflarda da eğitim görebilir.

Eğitsel değerlendirmeye göre yerleştirme yapıldığında, bireyin gelişim ve disiplin alanlarında yapabildiklerine bakarak, mevcut programlardan en uygun olanına yerleştirme mümkün olabilecektir. Bu da, bireylerin en az kısıtlayıcı ortam özelliği gösteren ayrı ve birlikte eğitim ortamlarına yerleştirilmesine imkan verecektir. Böylece yetersizlikten etkilenmiş bireyler için eğitim ortamları çeşitlenebilecek, eğitimin kalitesi yükselecek ve eşit eğitim fırsatlarından yararlanabilme olanağı doğacaktır (Timuçin, 2000; Özyürek, 2004). Yetersizlikten etkilenmiş öğrenciler özel eğitim okulları kadar, performansları doğrultusunda normal sınıflara da yerleştirilebilecektir.

Görme yetersizlikten etkilenmiş bir öğrenci eğitsel değerlendirme sonucuna göre normal sınıfa yerleştirildiğinde kaynaştırma düzenlemelerinden birine yer verilerek destek hizmet verilmesi gerekmektedir. Görme yetersizliğinden etkilenmiş çocuklar için kaynaştırma düzenlemeleri kaynak oda, gezici öğretmenlik ve özel eğitim danışmanlığıdır (Strumwasser, 1989; Salend, 1998; Timuçin, 2000). Bu amaçla bu çalışmada gezici öğretmenlik düzenlemesinin ne olduğu, görme yetersizliğinden

etkilenen öğrenciler için gezici öğretmenlik düzenlemesinin nasıl uygulandığı, diğer kaynaştırma düzenlemelerine göre avantaj ve dezavantajları açıklanmaya çalışılmaktadır.

2. Gezici Öğretmenlik Düzenlemesi

Gezici öğretmenlik düzenlemesi, birlikte eğitim ortamına yerleştirilmiş görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciye, okullar arasından gezerek özel eğitim destek hizmeti sağlayan öğretmen tarafından özel araç-gereçlerle destek hizmet verilmesidir (Struwasser, 1989; Salend, 1998; Sadler, 2003; Şafak, 2005).

Gezici öğretmen düzenlemesinde öğrenci normal sınıfa kayıtlıdır. Programın uygulanmasından asıl sorumlu olan sınıf öğretmenidir. Ancak, görme yetersizliği nedeniyle var olan gereksinimleri için, belli zamanlarda gezici öğretmen tarafından destek özel eğitim hizmeti sağlanmaktadır (Özyürek, 1983; Strumwasser, 1989; Salend, 1998; Lewis ve Doorlag, 1999; Batu, 2000a; Smith ve diğerleri, 2001; Wood, 2002; Şafak, 2005).

Kaynak oda düzenlemesinde de öğrenci normal sınıfa kayıtlıdır ve görme yetersizliği nedeniyle var olan gereksinimleri için, belli derslerde kaynak oda da özel eğitim öğretmeni tarafından destek özel eğitim hizmeti sağlanmaktadır (Batu, 2000b). Kaynak oda düzenlemesinde öğrenciye, gereksinimi olan alanlarda kaynak oda öğretmeni tarafından, bireysel yada küçük gruplarda destek eğitim verilmektedir. Aynı zamanda kaynak oda öğretmeni bulunduğu okuldaki sınıf öğretmenleri ve diğer personele özel eğitim danışmanlığı hizmeti vermektedir. Gezici öğretmenlik düzenlemesinde de gezici öğretmen öğrenciyle birebir çalışmakta ve sınıf öğretmeni ile okuldaki diğer personele danışmanlık hizmeti sağlamaktadır. Bu yönüyle kaynak oda düzenlemesi ile benzerlik göstermektedir. Ancak gezici öğretmen bu işi belli bir bölgede okullar arasında gezerek yapmaktadır (Şafak, 2005). Aynı zamanda kaynak oda öğretmeni küçük grupla öğretim yapabilirken, gezici öğretmen, öğrenciyle birebir öğretim yapmaktadır. Öğrenci ile sınıfın arkasında, koridorda, kütüphanede, kantinin bir köşesinde ve işe yarar her yerde çalışabilir. Oysa kaynak oda öğretmeni belli bir okulda, özel düzenlenmiş derslikte

çalışır. Kaynak oda da gerekli öğretim materyalleri ile donatılmışken, gezici öğretmen, görme engelli öğrenci için gerekli materyalleri sürekli olarak yanında taşımaktadır (Olmstead, 1995a; Şafak, 2005).

Gezici öğretmen, belli bölgedeki okullara gezerek hizmet vermesi bakımından özel eğitim danışmanlığına benzemektedir (Şafak, 2005). Ancak gezici öğretmenin ziyaretleri, danışman öğretmenininkinden daha sık olmalıdır. Danışman öğretmenin ziyaret ettiği sınıflardaki öğrenciler bağımsız olarak işlevde bulunuyor olmalıdır. Çünkü danışman öğretmen, gezici öğretmen gibi öğrenciyle doğrudan çalışmamakta, sadece sınıf öğretmenine ve okuldaki diğer personele danışmanlık yapmaktadır (Salend, 1998; Şafak, 2005). Gezici öğretmen ise öğrenciyle hem sınıf içinde hem de sınıf dışında doğrudan çalışmakta, aynı zamanda sınıf öğretmeni ve okul personeline danışmanlık yapmaktadır (Sadler, 2003).

Gezici öğretmen okulları ziyaret ederek haftanın belli zamanlarında belli okullara giderek hizmet verir. Bunun için gezici öğretmenin kendi programını yapması gerekmektedir. Bu programı yaparken öğrenci sayısını, okullar arası ulaşım mesafesini ve öğrencilerin gereksinimlerinin neler olduğunu göz önünde bulundurması gerekir. (Olmstead, 1995a). Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin gezici öğretmenlerinin yapması gereken işlerle ilgili olarak, bir günde ayırabilecekleri zamanlar şöyle hesaplanmıştır; çocukla doğrudan öğretim zamanı: %59, çocukla ilgili olarak sınıf öğretmeni ve okul yönetimine danışmanlık %11; Okullar arası geçiş (arabayla): %16.5; Yapılacak işleri düzenleme (materyal hazırlama, kayıt tutma, toplantılar, önerme formlarını gözden geçirme, tarama vb.): %13.5 (Bullock, 1991).

Yarger ve Luckner (1999) gezici öğretmenlerle yaptıkları araştırma sonuçlarında, gezici öğretmenlerin doğrudan hizmet konusunda, zamanlarının ortalama %60'ını öğrenciye doğrudan hizmet vermeye ayırdıklarını, işlerinin en önemli bölümünün öğrenciye doğrudan hizmet vermek olduğunu ve bu zamanı arttırmaya çalıştıklarını belirttiklerini vurgulamışlardır.

Gezici öğretmen bu ziyaretlerinin zamanla azalması ve öğrencinin gezici öğretmenden aldığı hizmetlerin giderek azalması, daha bağımsızlaşması beklenir (Salend, 1998). Bu nedenle gezici öğretmenin öğretim planlarını bunu düşünerek hazırlaması gerekmektedir (Şafak, 2005).

Eğitsel Değerlendirmeye Dayalı Olarak Gezici Öğretmenlik Düzenlemesine Yerleştirme Kararının Alınması

Eğitsel değerlendirme yapıldığında, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencinin gezici öğretmen programına yerleştirme kararı alınırken, göz önünde bulundurulması gereken önemli noktalar vardır.

Öncelikle gezici öğretmenin okulda olmadığı zamanlarda, görme engelli öğrencinin ne kadar bağımsız olarak işlevde bulunduğu, özel gereksinim duyduğu materyalleri bağımsız olarak kullanıp kullanmadığı, iletişim becerilerinin okulda bağımsız işlevde bulunmasına hizmet edecek düzeyde olup olmadığı, okul içerisinde ve çevresinde bağımsız olarak dolaşım dolaşmadığı ve akademik becerilerde akranlarına uygun becerilere sahip olup olmadığı sorularına cevap verilmelidir (Olmstead, 1995a). Öğrenci tüm bu becerilerde yada becerilerden bir kaçında bağımsız olarak işlevde bulunamıyorsa gezici öğretmenlik düşünülmelidir.

Aynı zamanda gezici öğretmenlik uygulamasına karar verilirken, öğrenciye destek hizmet götürebilecek ve öğretmene/okul personeline danışmanlık hizmetleri verebilecek yeterli zamanı olan ve özel eğitim alanında yetişmiş personelin olup olmadığına da bakılmalıdır (Olmstead, 1995a). Eğer uygun personel sağlanabilecekse gezici öğretmenlik uygulaması düşünülmelidir.

Yerleştirme kararı alınırken gezici öğretmenliğin en uygun karar olması için, en az kısıtlayıcı ortam olup olmadığına da bakılmalıdır (Olmstead, 1995a). Gezici öğretmenlik uygulaması, öğrencinin daha fazla akranlarıyla birlikte olmasına hizmet etmekle beraber, öğrencinin en fazla ve en etkili biçimde amaç gerçekleştirmesine de hizmet etmelidir. Eğer, öğrencinin en fazla ve en etkili biçimde amaç gerçekleştirmesine

hizmet edecek başka bir eğitim ortamı varsa o eğitim ortamına yerleştirme düşünülmelidir.

Gezici öğretmenin sorumluluklarından biri de, yetersizlikten etkilenmiş öğrenciye gereksinimi olan araç-gereci temin etmektir. Eğer gerekli araç- gereç temin edilebilecekse, gezici öğretmenlik uygulaması düşünülmelidir (Olmstead, 1995a). Öğrencinin okula gelip gitmesi, aile ve öğrenci açısından kolay oluyorsa ve ailenin yerleştirilmesini istediği eğitim düzenlemesine uygunluk gösteriyorsa gezici öğretmenlik uygulaması düşünülmelidir.

Bunlara ek olarak, gezici öğretmenlik uygulaması belli bir bölgede dağınık olarak okullara yerleştirilmiş görme yetersizliğinden etkilenmiş çocuklar olduğunda düşünülmektedir (Salend, 1998).

Görme Yetersizliğinden Etkilenmiş Öğrenciler İçin Gezici Öğretmen Tarafından Sağlanan Hizmetler

Gezici öğretmen tarafından görme yetersizliğinden etkilenmiş bir öğrenciye verilecek destek hizmet, öğretmene ve okul personeline verilecek danışmanlık hizmetlerini kapsamaktadır (Olmstead, 1991; Sadler, 2001). Bu nedenle gezici öğretmen tarafından sağlanan destek hizmetler iki grupta ele alınmalıdır; (a) Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciye sağlanacak destek hizmetler; (b) sınıf öğretmeni, okul personeli ve diğer kişilere verilecek danışmanlık hizmetleri.

a. Gezici Öğretmen Tarafından Görme Yetersizliğinden Etkilenmiş Öğrenciye Sağlanacak Destek Hizmetler

Gezici öğretmenin öncelikli görevlerinden biri olarak görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciyle doğrudan çalışmaktır (Strumwasser, 1989; Vista School District, 2003; Sadler, 2003). Öğrencinin ayrıntılı değerlendirme sonucunda akranlarına göre geri olduğu disiplin ve beceri alanlarında gezici öğretmen, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciyle okuldaki uygun bir ortamda birebir çalışır. Yaptığı çalışmalarla beraber öğrencinin ilerlemelerini kaydeder (Şafak, 2005).

Gezici öğretmen, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencinin akranlarına yetiştirilmesi öğrenciye ev ödevleri verebilir. Daha sonra bu ev ödevlerini kontrol ederek dönütler verebilir (Şafak, 2005). Eğer öğrenci bazı derslerde tahtayı göremediği için akranlarından geri kalıyorsa, dersten önce öğretmenden işlenecek konuları yada tahtaya yazılacak örnekleri alarak bunları kabartma yazı ile yazıp öğrencinin ders sırasında gerektiğinde kullanması sağlanabilir.

Gezici öğretmenin, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciye, gerekli durumlarda kullanılabilmesi için, gören okuyucuyu uygun yönlendirmeyi öğretmesi de gerekebilir. Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciler okumayla ilgili görevler verildiğinde ve okunması gereken materyaller, kabartma yazıya dönüştürülemediğinde, gören bir gönüllüden yardım alabilirler. Böyle bir durumda görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenci, gören okuyucuyu, okunan materyali daha iyi anlamak ve gören okuyucuya istediklerini doğru bir şekilde yazdırmak için, onu yönlendirmeyi bilmelidir. Bu yönlendirmeyi nasıl yapacağını gezici öğretmen öğretmelidir (Lewis ve Doorlag, 1999).

Gezici öğretmenin, konuşan kitap kullanacak yada dersleri teybe kaydedip daha sonra dinleyecek öğrencilere, dinleme becerilerini nasıl etkili kullanacaklarını öğretmesi gerekmektedir; dersleri kasede kaydederken daha net bir ses kaydı yapması için gereken teknik bilgiler, dersleri kasede kaydederken aynı zamanda dersi de etkili biçimde dinlemesi, konuşan kitapları etkili biçimde dinlemesi gibi (Strumwasser, 1989).

Gezici öğretmenin görevlerinden biri de görme engelli öğrenciye eğer gereksinimi varsa, kabartma yazıyla yazmayı, okumayı ve matematik kabartma yazıyı kullanmayı öğretmektir. Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciye kabartma yazı daktiloyu kullanmayı da öğretmelidir. Bunların yanı sıra görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciye, matematikte kullanılan kabartma araç-gereçleri kullanmayı da öğretmelidir. Gezici öğretmen matematikte ve diğer derslerde görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencinin çizimleri, şekilleri yada resimleri gören akranlarıyla birlikte takip edebilmesi için gerekli öğretmen yapımı materyalleri de hazırlaması gerekmektedir.

Kabartma yazıyla yazılmış materyallerin gören yazıya çevrilmesi görevi de gezici öğretmenindir (Olmstead, 1991; Vista School District, 2003). Gezici öğretmenin yokluğunda kabartma yazılı materyallerin çevrilmesinin de nasıl olacağını planlanması gerekir.

Gezici öğretmen, görme yetersizliği olan öğrencinin gereksinimine göre görenlerin kullandığı daktiloyu kullanmayı, kapalı devre TV'yi kullanmayı, az görmesini ve az görme araçlarını etkili biçimde kullanmayı yani teknolojiyi kullanmayı da öğretmesi gerekir (Atrumwasser, 1989; Vista School District, 2003; Şafak, 2005).

Gezici öğretmenin, bir diğer görevi de, öğrencinin gereksinimleri doğrultusunda bağımsız hareket ve yönelim becerilerini etkili kullanmayı öğretmektir. Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencinin okul içerisinde ve dışarısında bağımsız olarak hareket etmesi için gerekli becerileri kazandırmak gezici öğretmenin görevleri arasındadır (Strumwasser, 1989; Vista School District, 2003; Şafak, 2005).

Gezici öğretmen, görme yetersizliğinden etkilenmiş bir öğrencinin ihtiyacı olacak araç gerecin öğrenciye sağlanmasından da sorumludur. Gezici öğretmen öğrencinin gereksinimi olan araç-gereci ilgili yerleri bildirir ve temin edilmesini sağlar. Bu araçlardan eğer her öğrenciye yeterli sayıda sağlanamıyorsa, öğrenciyle çalışmak için her gezi sırasında gerekli araç gereci yanında taşır (Olmstead, 1991). Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin gereksinim duyabileceği araçlardan bir kısmı; kabartma yazı okuma yazma araçları, kabartma matematik araçları, az-gören araçları, gören yazı kullanımını için gerekli araçlar, bağımsız hareket araçları, dinleme araçlarıdır.

Gezici öğretmen, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilere sağlanacak hizmetler ve yapılacak eğitsel uyarlamaların uygunluğuna karar vermek için, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin işlevsel görmesini değerlendirir (Vista School District, 2003). Değerlendirme sonuçlarına göre öğretim ortamında düzenlemelere yer verir. Öğrencinin görme kalıntısı etkili biçimde kullanabilmesi için etkinlikler planlar ve uygular (Strumwasser, 1989). Görme yetersizliğinden etkilenmiş az gören öğrencinin göz koşuluna uygun çevresel düzenlemeleri (ışıklandırma, sınıfta oturacağı yer, yazı

tahtasında görebildiği en uygun yazı rengi gibi) yapar. Okunacak materyallerin büyütülmüş fotokopilerinin ve yazı yazmak için kalın çizgili kağıtların hazırlanması da gezici öğretmenin görevlerindedir (Lewis ve Doorlag, 1999).

Gezici öğretmen, sınıfça yapılan aktivitelere (gezi, gözlem, deney, projeksiyon/video gösterileri vb.) görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciyle birlikte katılmalıdır (Lewis ve Doorlag, 1999). Eğer bu etkinliklere katılamayacağı kadar meşgulse öğretmene, öğrencinin bu etkinliklere aktif katılımı için yapması gerekenler hakkında önerilerde bulunmalıdır. Örneğin; müze gezisinde öğrenci ile birlikte gidip, çevredekileri anlatarak, dokunabileceklerine dokunmasını sağlayarak yardımcı olmalıdır.

Gezici öğretmen görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciye günlük yaşam becerilerinin öğretiminden sorumludur. Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin günlük yaşamlarını sürdürebilmeleri için bir takım günlük yaşama becerilerinde bağımsız olmaları gerekmektedir (Strumwasser, 1989). Örneğin çantasını yada dolabını düzenleme, sınıfın temizliğini görevlendirildiğinde yapabilme, kantini yada yemekhaneyi uygun şekilde kullanma gibi becerilerde bağımsız olmalıdır. Böylece bulunduğu birlikte eğitim ortamında gören akranları ve öğretmenleri, görme yetersizliğinden etkilenmiş çocuğa karşı olumlu tutum geliştirecek ve kabulleri artacaktır.

Gezici öğretmen, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencinin gereksinimlerine göre, sosyal becerilerin öğretimini de yapmalıdır. Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencinin toplum içerisinde bağımsız olarak yaşayabilmesi için gereken becerileri kazandırmak görevlerinden biridir (Strumwasser 1989; Şafak, 2005). Aynı zamanda boş zaman aktivitelerinin kazandırılmasından da gezici öğretmen sorumludur (Strumwasser 1989).

b. Gezici Öğretmen Tarafından Sınıf Öğretmeni, Okul Personeli ve Diğer Kişilere Verilecek Danışmanlık Hizmetleri

Gezici öğretmenin, gittiği okullardaki görme yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin sınıf öğretmenine, okul personeline ve diğer kişilere danışmanlık hizmeti vermesi de, sorumluluğunun diğer boyutudur (Olmstead, 1991; Vista School District, 2003). Gezici

öğretmenin sınıf öğretmenine vereceği danışmanlık hizmeti içerisinde şunlar yer alır; (1) Öğretmenin görme yetersizliği ve görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerle ilgili sorularını cevaplamak, (2) öğretmene, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencinin göz koşuluna ve görme yetersizliğine uygun olarak belirlenen, eğitsel uyarlamaları açıklamak, (3) okuması için öğretmene/okul personeline kaynaklar temin etmek yada bu kaynaklara nasıl ulaşılabileceğini göstermek, (4) öğrencinin sınıf içerisindeki davranış sorunlarının düzeltilmesi için program hazırlamak ve uygulanması için model olmak, (5) öğrencinin daha iyi öğrenmesi için pekiştiricilerin kullanılmasına model olmak, (6) öğrencinin daha iyi öğrenmesi için gerekli araç-gereç ve materyaller hakkında öğretmeni bilgilendirmek, (7) Öğretmen yapımı materyal hazırlaması gerektiğinde öğretmenle işbirliği içinde çalışmak, onun görüşünü almak ve yaptığı materyal hakkında onu bilgilendirmek, (8) Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencinin daha iyi öğrenebilmesi için gerekli öğretim teknikleri hakkında öğretmeni bilgilendirip, gerektiğinde öğretim programı hazırlamak, (9) öğretim programının uygulanması için öğretmene model olmak yada uygulanmasını koordine etmek, (10) tahta çalışmaları sırasında yazdıklarını seslendirmesi için öğretmene model olmak, (11) sınıfça yapılacak aktivitelerde görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencinin, gören akranları kadar bu etkinliklerden yararlanmaları için, sınıf öğretmenine neler yapması gerektiğini anlatmak, mümkünse neler yapılacağına dair model olmaktır. Böylece zamanla, öğretmenin de görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenci ile yalnız kaldığında, bağımsızlaşmasını sağlamalıdır.

Bunlara ek olarak gezici öğretmen, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenci, kaynaştırmaya yerleştirmeden önce sınıftaki diğer öğrencileri, öğrencinin kendisini, sınıf öğretmenini, okuldaki diğer personeli ve sınıftaki diğer öğrencilerin ailelerini bilgilendirir ve onları bu yeni duruma hazırlar.

Gezici öğretmen, okul yönetiminden hizmetliye kadar okuldaki diğer personeli de görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenci hakkında bilgilendirmelidir. Eğer bilgi sahibi olurlarsa, öğrenci okul içerisinde hareket ederken karşılaştıklarında ona gerektiği gibi davranırlar. Örneğin; kolundan tutup bir yere götürmek yerine, görme yetersizliğinden

etkilenmiş öğrencinin kendi kollarından tutmasına izin vererek ona gören rehber olabilirler. Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciye her zaman yardım etmek onun işlerini yapmak yerine, neler yapabildiğini bilerek kendisinin yapmasını isteyebilirler. Bu da öğrencinin daha güvenli bir ortamda olmasına ve sınıf dışarısında da öğrenmeye devam etmesine hizmet edebilir.

Aile eğitimi ve danışmanlığı hizmetleri vermek gezici öğretmen görevleri arasında olmamakla beraber, ailelerle görüşmeleri, öğrencinin durumu ve yapılması gerekenler hakkında onları bilgilendirmeleri gerekebilir. Aileleri görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin göz koşuluna ve görme yetersizliğine uygun olarak belirlenen eğitsel uyarlamaları açıklamaları da gerekebilir (Vista School District, 2003). Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin yetersizliğinin sürekli değerlendirilmesi için aileyi yönlendirir. Öğrenci ve aileyi, kabartma yazı basılı kitaplara nasıl ulaşacakları, görme engellilerle ilgili kurum ve kuruluşların neler olduğu, bunların telefon ve adresleri gibi bilgilerle bilgilendirir. Luckner ve Howell 2002’de işitme engelli öğrencilerle gezici öğretmen olarak çalışacak kişilerin ihtiyaç duyacakları becerilerle ilgili bilgi toplamayı amaçladıkları çalışmalarında, gezici öğretmenlerin çoğu, işlerinin en önemli boyutlarından birinin öğretmenlere ve aileler danışmanlık olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca gezici öğretmenler, çok fazla kişiyle ilişki kurmak zorunda oldukları için, kişiler arası ilişkiler konusunda, danışmanlık ve birlikte çalışma konularında kurs almalarının yararını belirtmişlerdir.

Aynı zamanda gezici öğretmen, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları (BEP)’nin hazırlanması ve değerlendirilmesi sürecinde BEP birimi ve özel hizmetler kurulunda görevlidir ve öğrencisiyle ilgili BEP toplantılarına katılarak, öğrenciyle ilgili değerlendirme bilgilerini paylaşır (Şafak, 2005). Aynı zamanda BEP hazırlanırken öğrencinin gereksinimlerini belirlemeyi ve bunlar için amaç yazmayı da bilmelidir. (Sadler, 2003).

Gezici Öğretmenlik Düzenlemesinin Avantaj ve Dezavantajları

Gezici öğretmenlik düzenlemesinin bazı avantajları bulunmaktadır. Gezici öğretmen okullar arasında gezerek hizmet verdiği için, daha fazla görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciye eğitim hizmeti sağlanabilmektedir (Şafak, 2005). Bu da öğrencinin kendi semtindeki, evine yakın bir okula devam etmesine izin vermektedir. Kendi semtindeki okula devam eden öğrenci komşu çocuklarla birlikte okula gitmekte, birlikte okuldan dönmekte, okuldan sonra da onlarla birlikte vakit geçirebilmektedir. Böylece öğrencinin akranlarıyla iletişim kurma fırsatı daha fazla olmaktadır. Oysa yatılı okula devam eden öğrenci sadece kendisi gibi görmeyen akranlarıyla arkadaşlık kurabilmekte ve evine döndüğünde de semtinde arkadaşları olmadığı için yalnız kalabilmektedir. Birlikte eğitim ortamı görmeyenler kadar gören akranları için de yararlı olacaktır. Gören çocuklar görmeyenlere karşı olumlu tutumlar geliştirmeyi öğrenebileceklerdir (Strumwasser, 1989). Gezici öğretmenlik düzenlemesinde görme yetersizliğinden etkilenmiş çocuk gören akranlarıyla birlikte olduğunda, onlardan ayrılmadığı gibi onlarla aynı kalitede eğitim fırsatlarından yararlanmış olacaktır. Normal sınıfta olan görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenci daha fazla uyarılarla karşılaşmış olacak ve kendinden daha fazla işi gerçekleştirmesi beklenecektir (Strumwasser, 1989). Kendi semtindeki okula devam eden çocuk küçük yaşlarda ailesinden ayrılmadan eğitim görebilmektedir. Aynı zamanda gezici öğretmenlik görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciler için sınıf yada okul düzenlemek, bu ortamları araç-gereçle donatmaktan, maliyeti daha düşük bir düzenlemedir (Şafak, 2005).

Gezici öğretmenlik düzenlemesinin avantajları kadar dezavantajları da bulunmaktadır. Bu dezavantajın azaltılması için öğretmenleri ulaşım olanakları iyileştirilmeli ve tatmin edecek şekilde ücretlendirilmelidirler. Luckner ve Howell 2002’de, Yarger ve Luckner’in 1999’da, Olmstead (1995b), Luckner ve Miller (1994), yaptıkları, gezici öğretmenlerin görüşlerini araştırdıkları birbirlerinden farklı çalışmalarında, gezici öğretmenleri yakındıkları konuları belirlemişlerdir. Bu araştırmaların sonuçlarının da desteklendiği gibi gezici öğretmenliğin dezavantajları şunlardır:

1. Gezici öğretmenlerin zamanlarının çoğunu öğretim dışı (personele danışmanlık, materyal uyarlama, hizmet içi eğitim vb.) işlere ayırdıkları için, daha az zamanı engelli çocukların öğretimine ayırabilmektedirler. Bu dezavantajı giderilmesi için gezici öğretmenlerin öğrenci yükleri diğer çalışmalarını da düşünülerek yapılmalıdır.

2. Gezici öğretmenlerin okullar arasında gezdikleri düşünülerek öğrenci yüklerinin belirlenmesinde okullar arası mesafe, çalıştıkları öğrencilerin gereksinimlerinin düzeyi, öğrencilerin birbirlerine düzey ve gereksinimler bakımında benzer olup olmadıkları ve öğrenciyle doğrudan çalışma dışında yapmakla yükümlü oldukları görevlerin neler olduğuna da bakılmalıdır. Çünkü gereğinden fazla yük, gezici öğretmende bıkkınlığa yol açabileceği gibi verimini de düşürecektir.

3. Ayrıca gezici öğretmenlerin okul öncesinden liseye kadar farklı düzeylerde çocuklarla çalışmaları gerekmektedir. Çalıştıkları çocukları yaşlarının ve gereksinimlerinin bu kadar farklı olması, daha fazla ve çeşitli bilgiyle donanmış olmalarının gerekmesinden sıkıntı yaratmaktadır.

4. Öğretmenler gezici öğretmenliğin gereği olarak okullar arasında dolaşırken uzmanlarla ve ailelerle daha az temas kurabilmektedirler. Ayrıca öğretmenlerin geziyor olmaktan dolayı arkadaşlık kuramamaları da bir dezavantajdır (Strumwasser, 1989).

Gezici öğretmenlik görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilere özel eğitim desteği vermek için uygun olmakla birlikte, görme yetersizliği de bulunan, çok özürlü çocuklara eğitim vermekte sınırlı olabilmektedir (Strumwasser, 1989).

Sonuç

Ülkemizde görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciler için gezici öğretmenlik uygulaması henüz başlamaktadır. Gezici öğretmenlik uygulaması için M.E.B. çalışmalara başlamıştır. 573 sayılı K.H.K. (Madde 55)'de, gezerek özel eğitim görevi verilen öğretmen olarak, özel eğitim ve kaynaştırma uygulaması yapılan kurumlara, özel eğitim kurumlarında çalışabilecek öğretmen niteliklerini taşıyanların

görevlendirileceği belirtilmektedir (Resmi Gazete, 2000). Gezerek eğitim veren öğretmenin görevleri ayrıca belirtilmektedir.

Ülkemizde de şu anda normal sınıflarda, kaynaştırma düzenlemesine kayıtlı, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciler bulunmaktadır. Bu öğrenciler normal sınıflarda okumakta ancak hiçbir destek hizmet sağlanmamaktadır. Aynı zamanda normal sınıflarda okuyan bu öğrencilerin eğitsel değerlendirmeleri yapılmamıştır. Sonuç olarak; en kısa zamanda normal sınıflarda okuyan görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin, eğitsel değerlendirmeleri yapılarak destek özel eğitim hizmetleri sağlanmalıdır.

Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin bulunduğu okullara destek özel eğitim hizmeti sağlamak için kaynak oda açmak kısa zamanda mümkün görünmemektedir. Çünkü bu öğrenciler çoğunlukla farklı okullarda kayıtlıdırlar ya da her okulda uygun oda (sınıf) bulmak mümkün değildir. Aynı zamanda açılacak her odaya görme engelliler özel eğitim öğretmeni atamak, bu odaları gerekli araç-gereçle donatmak hem zaman alacaktır hem de masraflı olacaktır. Oysa gezici öğretmenlik uygulaması ile bir görme engelliler özel eğitim öğretmeni birden fazla okula, destek özel eğitim hizmeti götürebilir. Bu nedenle öncelikle gezici öğretmenlik düzenlemesine yer verilmesi düşünülmelidir.

Gezici öğretmenliği dezavantajlarını azaltmak için öğretmenlerin gezerek hizmet verdiği göz önünde tutulmalı ve uygun ücretlendirme yapılmalıdır. Aynı zamanda gezerek hizmet verdikleri öğrencilerin gereksinimleri olan araç-gereçler mutlaka sağlanmalıdır.

Sonuç olarak hali hazırda normal sınıflara yerleştirilmiş görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin en kısa zamanda eğitsel değerlendirmeleri yapılarak destek özel eğitim hizmeti sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- Batu S. (2000a). *Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki öğretmenlerin Kaynaşturmaya İlişkin Görüş ve Önerileri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Batu, S. (2000b). Kaynaştırma, Destek Hizmetler ve Kaynaşturmaya Hazırlık Etkinlikleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 2. (4) 35-45.
- Bullock, L. M. (1991). *Exceptionalities Children and Youth*. Universty of Texas, USA.
- Kırcaali-İftar, G. (1992). Özel Eğitimde Kaynaştırma. *Eğitim ve Bilim*, 16. (86) 45-49.
- Lewis, R. B. & D. H. Doorlag. (1999). *Teaching Special Students in General Education Classrooms*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Luckner, J. L. & K. J. Miller. (1994). Itinerant Teachers: Resposibilities, Perceptions, Preparation and Students Served. *American Annals of the Deaf*, 139. (2), 111-118.
- Luckner, J. L. & J. Howell. (2002). Suggestions for Preparing Itinerant Teachers: a Qualitative Analysis. *American Annals of the Deaf*, 147. (3), 54-61.
- Olmstead, J. E. (1991). *Itinerant Teaching: Tricks of the Trade for Teachers of Blind and Visually Impaired Students*. New York: American Foundation for the Blind.
- Olmstead, J. E. (1995a). Consideration for student Placement in İtinerant Programs. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 89. (2) 102-105.
- Olmstead, J. E. (1995b). Itinerant Personel: A survey of Caseloads and Working Conditions. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 89. (6).
- Özyürek, M. (1983). *Birlikte ve Ayrı Eğitimin Etkililiği*. Ankara. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Özyürek, M. (1985). Ortopedik Arızalıların Eğitim Ortamlarına Yerleştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 17. (1-2), 113-125.
- Özyürek, M. (1990). *Özel Eğitimde Normalleştirilenin Doğurguları*. Eğitim Bilimleri 1. Ulusal Kongresi. Bildiriler IV. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Özyürek, M. (2004). *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı: Temelleri ve Geliştirilmesi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Resmi Gazete (2000). *Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Sayı: 23937.
- Sadler, F. H. (2001). The Itinerant Teacher Hits the Road. *Teaching Exceptional Children*, 34.(1), 60-66.

- Sadler, F. H. (2003). The Itinerant Special Education Teacher in the Early Childhood Classroom. *Teaching Exceptional Children*, 35.(3), 8-15.
- Salend, S. J. (1998). *Effective Mainstreaming*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Smith, T. E. C. ve diğerleri. (2001). *Teaching Students with Special Needs in Inclusive Settings*. Third Edition. Allyn & Bacon a Person Education Company.
- Snell, M. E. (1983). "Developing the IEP: Selecting and Assessing Skills". E. M. SNELL (Ed.). *Systematic Instruction of the Moderately and Severely Handicapped*. 2. Baskı, Ohio: Merrill Publishing Com. Columbus.
- Strumwasser, K.P. (1989). *The Itinerant Model For Educating visually Handicapped Children: Teacher Perceptions of Roles, Administrative Support and Competencies*. Unpublished doctoral dissertation, Columbia University Teachers College.
- Şafak P. (2005). *Birlikte Eğitim Ortamındaki Görme Yetersizliğinden Etkilenmiş Öğrencilere Gezici Öğretmenlik Düzenlemesine Göre Verilen Destek Hizmetin Etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Timuçin, Ufuk (2000). *Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Yapabildiklerine Göre Hazırlanarak Sınıf Öğretmenine Verilen Öğretim Planıyla Sunulan Öğretimin Ders Amaçlarını Gerçekleştirme Düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yarger, C. C. & J. L. Luckner. (1999). Itinerant Teaching: Inside Story. *American Annals of the Deaf*, 144. (4), 309-314.
- Vista School District. (2003, Temmuz 21). *Role of the Itinerant Teacher*. <http://www.k12.nf.ca/vista/programdivision/studentsupportservices/eye_role_of_the_itinerant.html> (2006, Eylül 20)
- Wood, Judy W. (2002). *Adapting Instruction to Accommodate Students in Inclusive Settings*. Fourth Edition. Pearson Education.